

LET-tallet

Dette er et uddrag fra:

Lis og Torben Pøhler: "Hu Hej - Vild med dyr" - en læsevejledning
Maaholms Forlag 2000.

Langt de fleste letlæsningsbøger i Danmark er i dag »lix'et«, det vil sige, at der er beregnet et lixtal, som fortæller noget om bogens sværhedsgrad.

I »Mål for læsning« fra forlaget Læs angiver forfatterne, at bøger på lix 5-10 er egnede som læsning til elever i 1.klasse. Det understreges dog, at lixtallet kun er et vejledende tal. Men fakta er, at bibliotekerne via deres databaser, kan udskrive lister over bøger på lix5, lix 6 osv. Tallet er håndgribeligt og let at anvende. Selv om man ikke lige kan huske formlen for, hvordan lixtallet beregnes, så kan tallene anvende som rettesnor for børn og voksne.

De fleste, der underviser, har imidlertid oplevet at en bog på lix 6 er et vidt begreb, hvad angår sværhedsgraden. Nogle bøger opleves svære for nogle elever, men knap så svære for andre. Dette kan formentlig tilskrives elevens forhåndsviden og interesse for bogens tema. Andre bøger er bare svære. Den ene elev efter den anden afviser bogen. De samme elever kan kaste sig over andre bøger på samme sværhedsgrad - målt med lixtallet. Som lærer mangler man et mål for, hvad der gør en bog svær.

Vi vælger bøger efter bedste evne og i høj grad på baggrund af vores erfaringer med børn og bøger. Og det er slet ikke så ringe et kriterium endda. Men det er uigennemskueligt for eleverne. De kan måske indse, at de vælger bøger indenfor en ramme på fx lix 5-7, men oplevelsen af, at de rent faktisk bliver bedre og bedre til at læse, den får de tit ikke selv øje på.

For at beregne lixtallet skal man optælle antallet af ord i teksten (eller udvælge et tekststykke midt i bogen på 200 ord). I teksten tælles antallet af 6+ ord, dvs. ord på mere end seks bogstaver, og antallet af punktummer. Lixtallet kan herefter beregnes som:

$$\text{Lix} = \text{Ml} + \text{Lo}$$

Hvor Ml = antallet af ord divideret med antallet af sætninger

og Lo = antallet af 6+ ord divideret med antallet af ord x 100

Lixtallet kan således »holdes nede« ved enten at undlade at bruge lange ord: børnene i bøgerne

drikker saft og ikke saftevand, og de hedder Per og Ida og ikke Sebastian og Charlotte. Eller man kan gøre sætningerne meget korte: undlade brug af »og«, »men« og andre ord, der adskiller to helsætninger og sætte punktum i stedet for. Man skriver : »Per gik en tur. Han så en hund. Det var en sort hund.« og ikke: »Per gik en tur, og han så en sort hund.«

Sat på spidsen kan man sige, at historien om Sebastian og hans tøjdyr, der forestiller en krokodille vil - hvis sværhedsgraden måles med lixtallet, blive meget sværere end samme historie om Mads og hans tøjdyr, der forestiller en abe.

Lix er godt - men ikke godt nok til at differentiere imellem de meget lette tekster.

1.klasse: 23 sværhedsgrader

Reading Recovery er en metode, der bruges i specialundervisningen mange steder i den engelsksprogede verden. Metoden er oprindeligt udviklet af Marie M. Clay fra New Zealand.

Ud fra erfaringer med arbejdet med eleverne har Reading Recoverylærerne gradueret læsematerialer til det første skoleår i 23 niveauer. Flere lærere afprøver samme bog på flere elever, ud fra dette bestemmes niveauet. I forbindelse med det første udviklingsarbejde havde lærerne og Maria M. Clay således udarbejdet en liste på 200 bøger opdelt i 23 niveauer. Den pædagogiske pointe er, at hvis en elev uden forberedelse kan læse en bog på niveau 4 med mindst 90% rigtighed, så er eleven klar til at gå videre til niveau 5. Det er på denne måde meget synligt for eleven, at han bliver bedre til at læse. At nå fra niveau 4 til niveau 17 på fire måneder er mindst lige så stor en succes som at klare de første 17 baner i et spændende computerspil.

De 23 sværhedsgrader virker således dels som en hjælp til udvælgelse af bøger for både lærer og elev, dels virker de som motivationsfaktor for eleven.

Lixtallet kan ikke anvendes på samme måde. Der er bøger på lix 5, som er meget svære at læse og bøger på lix 7, som er meget lette at læse. Vi er derfor nødt til at have hele spekteret op til omkring lix 9 med, når eleven skal vælge materiale til begynderlæsningen.

Et LET-tal

Dr. Peter Hatcher fra University of York¹ havde sat sig for at undersøge, om han kunne finde

¹ Hatcher, Peter J: Predictors of Reading Recovery book levels. Journal of Research in Reading, Volume 23, Issue 1, 2000. pp 67-77.

variable, målbare enheder, som kunne bruges til at graduere bøger til den første læseundervisning. Hvis man ud fra tallet kunne forudsige på hvilken af de 23 niveauer på »Reading Recovery Booklist« bogen befinder sig, var de variable anvendelige. Med andre ord: Peter Hatcher tog lærernes vurderinger af bøgerne som »facitlisten«. Det lykkedes ham at finde frem til fem variable, som med 83% 's nøjagtighed kunne bruges til at forudsige bogens placering på listen.

De fem variable fungerer på engelsk, med den meget væsentlige tilføjelse, at læreren inden bogen kommer på boglisten skal vurdere om bogens illustrationer underbygger forståelsen af bogen, og at lærerne, når de afprøver bøgerne sammen med børnene har lov at flytte bøgerne op og ned af listen, blot de husker at gøre en anmærkning om dette. Med andre ord: det vejledende tal skal virkelig kun opfattes som vejledende. Hvis flere elever og lærere oplever en bog placeret i den forkerte sværhedsgrad, så skal den flyttes!

Spørgsmålet er så, om de samme fem variable kan bruges på danske bøger til den første læsning.

For at afprøve dette udvalgte vi mere eller mindre tilfældigt 50 bøger, som af specialundervisningslærere var udpeget til at kunne bruges i den første læseundervisning. Det var i øvrigt typisk for bøgerne, at de blev udpeget i serier og vurderet som enkeltbøger, selv om der kan være endog meget store forskelle i sværhedsgrad inden for samme serie.

Vi optalte 50 bøger² op efter de kriterier, som Peter Hatcher havde angivet i artiklen og fandt, at gennemsnittallet for hver af de fem kategorier nøje stemte overens med Peter Hatchers gennemsnitstal for samme kategorier. Vi kunne derfor have en begrundet formodning om, at metoden var mulig at »oversætte« til dansk.

Beregning af bogens LET-tal

Vi har valgt at kalde det nye tal for »LET-tallet« (LæseEgnethedsTal). Dette for at markere, at tallet kun kan anvendes til de letteste bøger.

I LET-tallet indgår fem variable:

1. Antallet af ord i bogen

² En redegørelse for dette, samt en liste med ca. 150 optalte bøger kan findes i;

2. Antallet af 6+ ord.

Alle ord på mere end 6 bogstaver tælles med. Ord i talebobler tæller kun med, hvis de bedømmes til at være en del teksten, og hvis de ikke er skrevet med store bogstaver. Ord med bindestreg tælles som to (eller flere) ord, fx tælles »vild-svinet« som to ord, hvor ingen af ordene er 6+-ord, mens »vaske-bjørnen« tælles som to ord, hvoraf det ene er et 6+-ord. 6+-ord, der gentages i teksten, tælles kun én gang.

3. Antallet af ord i den længste sætning i bogen.

Hvis bogen kun består af enkeltord, enkelte vendinger eller lister, tælles antallet af ord i den længste af disse.

4. Syntaktiske træk.

Der skelnes mellem fire forskellige træk. Hvert af de fire træk tælles kun med én gang. Dvs. der maksimalt kan »scores« 4 point på dette;

1. Brug af forkortelser; fx, osv., mm...
2. Brug af negationer; ikke, ingen, intet...
3. Brug af hjælpeverbum + hovedverbum; er gået ...
havde spist ... bliver vækket
4. Ændringer i verbernes tid; »Jeg er glad,« sagde pigen.

5. Antallet af sider i bogen

Inden for hvert af de fem områder er der - på baggrund af optællingen af de første 50 bøger, lavet en niveaudeling. Ud fra gennemsnitstallet er bøgerne delt i fire grupper for hvert område, således at de 25% med laveste score (færrest ord i bogen, færrest antal 6+-ord, færrest ord i den længste sætning, færreste forekomster af syntaktiske træk og færrest antal sider i bogen) regnes for de letteste bøger. De 25% »over« gennemsnitslinien regnes for de næst-letteste, de 25% »under« gennemsnitslinien regnes for de næstsværeste, og de 25% med den højeste score regnes som de sværeste bøger.

Det er klart, at hvis der var valgt andre 50 bøger til at starte med, så havde grænserne nok flyttet sig lidt. Men da det viste sig, at gennemsnitstallene for de første 50 bøger, lå meget tæt op af

gennemsnitstallene for de 200 bøger på Reading Recovery Booklist, så valgte vi at fastholde, at de anførte grænse var anvendelige.

I optællingen af bøger er anvendt følgende fordeling:

1. Antallet af ord

- 1 point: 0-50 ord
- 2 point: 51-95 ord
- 3 point: 96-140 ord
- 4 point: >140 ord

2. 6+ ord

- 1 point: 0-1 ord
- 2 point: 2-4 ord
- 3 point: 5-7 ord
- 4 point: >7 ord

3. Længste sætning

- 1 point: 0-7 ord
- 2 point: 8-10 ord
- 3 point: 11-12 ord
- 4 point: >12 ord

4. Syntaktiske træk

- 1 point: 0 forekomster
- 2 point: 1 forekomst
- 3 point: 2 forekomster
- 4 point: 3-4 forekomster

5. Antal sider i bogen

- 1 point: 0-8 sider
- 2 point: 9-16 sider
- 3 point: 17-24 sider
- 4 point: >24 sider

